

Varlıklı bir kişi olması yanında ibadet ve zühdüyle de tanınan İbn Avn az konuşur, güzel giyinir, ancak gösterişten son derece sakınırdı. Çevresindekilere Kur'an okumayı, sünnete sarılmayı ve insanlara zarar vermemeyi tavsiye ederdi. Talebesi Hârice b. Mus'ab onun faziletlerinden bahsederken yanında yirmi dört yıl kaldığını, meleklerin onun herhangi bir hatasını yazmış olacağına ihtimal vermediğini söylemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *e't-Tabakât*, VII, 261-268; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 163; a.mlf., *et-Târîhu's-sağır*, II, 111; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, I, 145-146; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, VII, 3-4; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XXXI, 326-374; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 394-402; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, VI, 364-375; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, I, 156-157; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 141-160*, s. 460-465; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, V, 346-349; Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî v.dğr., *Mevsû'atü ricâlil-kütübi't-tis'a*, Beyrut 1413/1994, II, 325-326.

AHMET YÜCEL

İBN AVN,

Muhammed b. Abdülmuîn

(ابن عون ، محمد بن عبد المعين)

Muhammed b. Abdülmuîn b. Avn

b. Muhsin eş-Şerif el-Hasenî

(ö. 1274/1858)

Mekke emîri.

1204'te (1790) Mekke'de doğdu. Buranın emirliğini yıllarca elinde tutan iki büyük aileden Zevî Avn'a mensuptur. 1041'-de (1631) kısa bir süre emirlik yapan Şerîf Abdullah b. Hasan'a nisbetle bu aileye Abâdile ismi de verilmiştir.

İbn Avn uzun yıllar Tübe ve Asîr bölgelerinin emirliğinde bulundu; ayrıca Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa, Vehhâbîler üzerine düzenlediği sefer sırasında (1811) Asîr civarındaki diğer bazı bölgelerin emirliğini de kendisine verdi. Ancak bir süre sonra idaresindeki kabilelerle anlaşmazlığa düştü ve Mehmed Ali Paşa'dan yardım istemek zorunda kaldı. Onun gönderdiği kuvvetlerle birleşerek âsi kabileleri mağlûp ettiyse de artık emirliğini sürdüremedi ve Mısır'a gitti (1239/1824). Bu arada Mekke Emîri Şerîf Yahyâ b. Sürûr'un, aralarındaki düşmanlıktan dolayı Şerîf Şenber b. Mübârek el-Mün'im'i öldürmesi üzerine (1242/1827) emirlikten alınmış, yeni emîr tayini işi uzayınca da bütün şeriflerin, kadının ve Mekke muhafızı Ahmed Paşa'nın ittifakıyla Şerîf Abdülmuttalib b. Gâlib vekâleten emirliğe getirilmişti. Ancak bu tayin asalet tasdi-

ki için Mehmed Ali Paşa'ya yazıldığında paşa karara itiraz etmiş ve durumu bir raporla İstanbul'a bildirmesine rağmen emirlik için herhangi bir aday da göstermemişti; ayrıca İstanbul'dan gönderilecek şahsa karşı çıkması da muhtemeldi. Bunun üzerine Bâbü'lî, kendi seçtiği birinin adını yazması için Mehmed Ali Paşa'ya isim yeri açık bir ferman gönderdi. Paşa fermana o sırada Mısır'da bulunan İbn Avn'ın adını yazdı ve böylece onu Mekke'ye emîr tayin etmiş oldu (Safer 1243/Eylül 1827). Bu durumdan hoşlanmayan eski emîr Şerîf Yahyâ ile emirliği onaylanmayan Şerîf Abdülmuttalib birleşerek İbn Avn'ı Mekke'ye sokmamaya karar verdilerse de onun Mısır kuvvetlerinin himayesinde şehre girmeyi başarması üzerine Tâif ve Asîr taraflarına kaçtılar.

Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne isyanı üzerine (1831) ona mensubiyeti dolayısıyla İbn Avn emirlikten alınarak yerine Şerîf Abdülmuttalib tayin edildi (1832). Fakat yeni emîr isyan yüzünden Mekke'ye giremedi. Dolayısıyla Bâbü'lî'nin istememesine rağmen İbn Avn Mekke emirliğini sürdürdü. Bu tarihten sonra Mehmed Ali Paşa'nın emriyle çevrede isyan halinde olan pek çok kabileyi itaat altına alan İbn Avn Asîr üzerine düzenlediği seferde ise âsilere yenildi. Emîrin bu yenilgiyi, Mekke muhafızı Ahmed Paşa'nın kendisine erzak göndermekte gösterdiği ihmale bağlaması yüzünden araları açıldı. Durumu öğrenen Mehmed Ali Paşa ikisini de Mısır'a çağırdı ve onları dinledikten sonra İbn Avn'ı haklı gördü. Ancak koyduğu araçlar vasıtasıyla Mehmed Ali Paşa'yı ikna eden Ahmed Paşa kendisinin Mekke'ye dönmelerini ve İbn Avn'ın Mısır'da kalmasını sağladı.

Londra Antlaşması (1840) neticesinde Osmanlı Devleti ile Mehmed Ali Paşa arasındaki anlaşmazlık sona erince İbn Avn Mısır'dan Mekke'ye giderek tekrar emirlik görevini üstlendi ve antlaşmaya göre her ne kadar Mekke Mehmed Ali Paşa'nın idaresinden çıkmışsa da İstanbul İbn Avn'ın bu emirliğini tasdik etmek zorunda kaldı. 1851 yılına kadar devlete pek çok hizmeti geçen İbn Avn, özellikle Bâbü'lî'nin emriyle Riyad Vehhâbî Emîri Faysal b. Türkî üzerine düzenlediği seferle onu itaat altına almayı başardı ve büyük takdir topladı. Bununla beraber aynı yıl oğullarıyla birlikte İstanbul'a çağırıldı ve yerine Şerîf Abdülmuttalib tayin edildi. Ancak bir müddet sonra yeni emîr, Cidde Valisi Kâmil Paşa ile anlaşamaması ve serkeşçe bazı hareketlerde bulunmasından dolayı azledilince İbn Avn tekrar emirli-

ğe getirildi (26 Rebîulâhîr 1272/5 Ocak 1856). Bunun üzerine Şerîf Abdülmuttalib isyan ettiyse de yakalanarak Selânik'e sürüldü.

İbn Avn 13 Şâban 1274'te (29 Mart 1858) Mekke'de öldü ve yerine oğlu Abdullâh Paşa getirildi. İbn Avn'ın Abdullâh Paşa'dan başka Ali, Hüseyin, Avn, Sultan, Abdülâh adlı beş oğlu ve dört kızı daha vardı; bunlardan Ali ve Sultan hariç diğerleri Mekke emirliği yapmışlardır.

Halk İbn Avn'ın idaresinden daima hoşnut kalmıştır. Meclis âlim ve ediplerle dolardı; birçok şair onu öven şiirler yazmıştı. Aslında Mehmed Ali Paşa'nın adamı olmakla birlikte Osmanlı Devleti'ne de sadakat göstermiş ve iyi hizmet etmiştir; bu sayede ölümünden sonra ailesi uzun yıllar Mekke emirliğini elinde tutmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 1960, 8827; Ahmed b. Zeynî Dahlân, *Hulâsatü'l-kelâm fî beyânî ümerâ'i'l-beledi'l-Harâm*, Kahire 1305, s. 304, 320, 324-325; Cevdet, *Tezâkir*, I, 61, 106, 109-110, 117, 119, 121-123, 126, 132, 143-144, 146-148, 150; Lutfi, *Târîh*, I, 279-280; IV, 11-12, 67; VIII, 84; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 366; Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerrreme Emirleri*, Ankara 1972, s. 121-128; a.mlf., "Hicaz Vali ve Kumandanı Osman Nuri Paşa'nın Uydurma Bir İrade ile Mekke Emîri Şerîf Abdülmuttalib'i Azletmesi", *TTK Belleten*, X/39 (1946), s. 497-498, 513-514; Halîl Merdem Bek, *A'yânü'l-karnî's-sâlis 'aşer fî'l-fikr ve's-siyâse ve'l-ictimâ'*, Beyrut 1977, s. 134-139; Abdurrahman er-Râfîi, *'Aşru Muhammed 'Alî*, Kahire 1982, s. 309; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethulâh), VI, 247-248; Ârif Abdülganî, *Târîhu ümerâ'i Mekkete'l-Mükerrreme*, Dimaşk 1413/1992, s. 824, 826, 829, 834; Snouck Hurgronje, "Abdülmuttalib", *İA*, I, 100; A. J. Wensinck, "Mekke", a.e., VII, 641-643; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, V, 573-574; "Abdülmuttalib b. Gâlib", *DİA*, I, 273.

ZEKERİYA KURŞUN

İBN AYYÂŞ el-MAHZÛMÎ

(bk. MUGİRE b. ABDURRAHMAN).

İBN AZİME

(ابن عزيمة)

Ebü'l-Hasen Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed el-Abdî el-İşbîlî (ö. 543/1148)

Endülüslü kıraat âlimi.

Endülü'sün İşbîliye (Sevilla) şehrinde doğdu. Ebû Abdullah Muhammed b. Abdurrahman es-Sarakustî'den ve kıraat âlimi Ebû Dâvûd Süleyman b. Necâh'ın torunu Ebû Bekir Hâzîm b. Muhammed'den çeşitli rivayetleriyle kıraat okudu; İbnü't-